גמ' מלכיות כגון [1]חי אני נאם ה' [אלהים] אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם ואע"ג דא"ר נחמן כל כי האי ריתחא לירתח קודשא בריך הוא עלן וליפרוקינן כיון דבריתחא אמור אדכורי ריתחא בריש שתא לא מדכרינן זכרון כגון [2]ויזכור כי בשר המה וגו' שופר כגון [3]תקעו שופר בגבעה וגו' אבל אם בא לומר מלכות זכרון ושופר של פורענות של עובדי כוכבים אומר מלכות כגון [4]ה' מלך ירגזו עמים וכגון [5]ה' מלך עולם ועד אבדו גוים מארצו זכרון כגון [6]זכור ה' לבני אדום וגו' שופר כגון [7]וה' אלהים בשופר יתקע והלך בסערות תימן וכתיב [8]ה' צבאות יגן עליהם אין מזכירין זכרון של יחיד ואפילו לטובה כגון [9]זכרני ה' ברצון עמך וכגון [10]זכרה לי אלהי לטובה פקדונות הרי הן כזכרונות כגון [11]וה' פקד את שרה וכגון [12]פקוד פקדתי אתכם דברי ר' יוסי ר' יהודה אומר אינן כזכרונות ולר' יוסי נהי נמי דפקדונות הרי הן כזכרונות וה' פקד את שרה פקדון דיחיד הוא כיון דאתו רבים מינה כרבים דמיא [13]שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבוא מלך הכבוד מי (הוא) זה מלך הכבוד ה' עזוז וגבור ה' גבור מלחמה שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד מי הוא זה מלך הכבוד ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה ראשונה שתים שניה שלש דברי ר' יוסי ר' יהודה אומר ראשונה אחת שניה שתים [14]זמרו אלהים זמרו זמרו למלכנו זמרו כי מלך כל הארץ אלהים שתים דברי ר' יוסי ר' יהודה אומר אחת ושוין [15]במלך אלהים על גוים אלהים ישב על כסא קדשו שהיא אחת זכרון שיש בו תרועה כגון [16]שבתון זכרון תרועה מקרא קדש אומרה עם הזכרונות ואומרה עם השופרות דברי ר' יוסי ר' יהודה אומר אינו אומרה אלא עם הזכרונות [בלבד] מלכות שיש עמו תרועה כגון [17]ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו אומרה עם המלכיות ואומרה עם השופרות דברי ר' יוסי רבי יהודה אומר אינו אומרה אלא עם המלכיות בלבד תרועה שאין עמה לא כלום כגון [18]יום תרועה יהיה לכם אומרה עם השופרות דברי רבי יוסי רבי יהודה אומר אינו אומרה כל עיקר: מתחיל בתורה ומשלים בנביא רבי יוסי אומר אם השלים בתורה יצא: אם השלים דיעבד אין לכתחילה לא והתניא ר' יוסי אומר המשלים בתורה ה"ז משובח אימא משלים והא אם השלים קתני דיעבד אין לכתחילה לא הכי קאמר מתחיל בתורה ומשלים בנביא ר' יוסי אומר משלים בתורה ואם השלים בנביא יצא תניא נמי הכי אמר רבי אלעזר ברבי יוסי וותיקין היו משלימין אותה בתורה בשלמא זכרונות ושופרות איכא טובא אלא מלכיות תלת הוא דהויין ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו [19]ויהי בישורון מלך [20]ה' ימלוך לעולם ועד ואנן בעינן עשר וליכא אמר רב הונא ת"ש [21]שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד מלכות דברי ר' יוסי ר' יהודה אומר אינה מלכות [22]וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים אין עוד מלכות דברי ר' יוסי ר' יהודה אומר אינה מלכות [23]אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים אין עוד מלבדו מלכות דברי ר' יוסי ר' יהודה אומר אינה מלכות:

מתני' העובר לפני התיבה ביו"ט של ר"ה השני מתקיע ובשעת ההלל הראשון מקרא את ההלל: **גמ'** מאי שנא שני מתקיע משום [24]דברוב עם הדרת מלך אי הכי הלל נמי נימא בשני משום דברוב עם הדרת מלך אלא מאי שנא הלל דבראשון משום דזריזין מקדימין למצות תקיעה נמי נעביד בראשון משום דזריזין מקדימין למצות אמר רבי יוחנן בשעת גזרת המלכות שנו: מדקאמר בשעת הלל מכלל דבראש השנה ליכא הלל מ"ט אמר רבי אבהו אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בר"ה וביום הכפורים אמר להם אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה:

מתני' שופר של ר"ה אין מעבירין עליו את התחום ואין מפקחין עליו את הגל לא עולין באילן ולא רוכבין ע"ג בהמה ולא שטין על פני המים ואין חותכין אותו בין בדבר שהוא משום שבות ובין בדבר שהוא משום לא תעשה אבל אם רצה ליתן לתוכו מים או יין יתן אין מעכבין את התנוקות מלתקוע [א] אבל מתעסקין עמהן עד שילמדו והמתעסק לא יצא והשומע מן המתעסק לא יצא: **גמ'** מ"ט שופר עשה הוא ויו"ט עשה ולא תעשה ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה: לא עולין באילן ולא רוכבין על גבי בהמה כו': השתא דרבנן אמרת לא דאורייתא מיבעיא זו ואין צריך לומר זו קתני:

ואין

גמ' רבים אתו מינה. בההיא פקידה: **רבי יהודה אומר ראשונה אחת שניה שתים.** מי הוא זה מלך הכבוד לאו ממניינא: **זמרו למלכנו.** לא קא חשיב רבי יהודה דלא אמליכתיה אלא על אומה אחת: **ושוין במלך אלהים כו'.** דלא מנינן ישב על כסא קדשו בלשון מלכות: **אינו אומרה אלא עם הזכרונות.** תרועה לאו לשון שופרות הוא עד דמזכיר שופר בהדיא: **ומתחיל בתורה ומשלים בנביאים.** והכתובים בינתיים: **היו משלימין בתורה.** דהוו להו ארבע מן התורה שלש בתחלה ואחת בסוף: **ואנן בעינן עשר.** וארבע מהן תורה דקאמר רבי יוסי משלים בתורה: **מתני' העובר לפני התיבה כו' השני מתקיע.** המתפלל תפלת מוספין מתקיע: **גמ' בשעת גזרת המלכות שנו.** אויבים גזרו שלא יתקעו והיו אורבין להם כל שש שעות לקץ תפלת שחרית לכך העבירוה לתקוע במוספין: **מתני' שופר של ראש השנה אין מפקחין עליו וכו' ואין מעבירין עליו את התחום.** לילך חוץ לתחום לשמוע תקיעה: **ואין חותכין אותו.** מפרש בגמרא [לג.]: **אם רצה ליתן לתוכו מים כו'.** ולא אמרינן קא מתקן מנא: **גמ' השתא דרבנן אמרת לא.** איסור תחומין ופיקוח הגל דליכא למגזר אטו דאורייתא אמרת לא: **דאורייתא.** רוכבין דאיכא למימר שמא יחתוך זמורה ועולה באילן דאיכא למימר שמא יתלוש דאורייתא מיבעיא. **ויש גמגום בדבר** ונראה בעיני דלא גרסינן לה:

ואין

בשעת גזרת המלכות שנו. ואע"פ שבטלה גזרת המלכות לא עבדינן כדמעיקרא אע"ג דזריזין מקדימין למצות דחיישינן שמא יחזור דבר לקלקולו ולפירוש הירושלמי ניחא טפי דמפרש שם שדמו האויבים שנתאספו לתקוע תרועת מלחמה ועמדו עליהם והרגום ולכך תקנו תקיעות וברכות במוסף דלי מזו דקרו בקריאת שמע ומתפללין וקורין בתורה וחוזרין ומתפללין ותוקעין אמרי בנימוסייהו אינון עסקין כלו' בחוקיהם ובתורתם:

הא

עין משפט
נר מצוה

לה א ב מיי' פ"ג מהל' שופר הלכה ט טור ש"ע א"ח סי' תקצא סעיף ה:
לו ג מיי' שם טור א"ח סי' תקצא:
לז ד ה ו טור א"ח שם:
לח ז ח ט י מיי' שם הל' ח טור א"ח שם:
לט כ [מיי' שם הל' י] טוש"ע א"ח סי' תקפח:
מ ל מיי' פ"ג מהל' חנוכה הל' ו טוש"ע א"ח סי' תקפד סעיף א:
מא מ מיי' פ"א מהל' שופר הל' ד' טוש"ע א"ח סי' תקפו סעיף כא:
מב נ מיי' שם טוש"ע שם סעיף כג:
מג ס מיי' פ"ב שם הל' ז טוש"ע א"ח סי' תקפח [וטוש"ע א"ח סי' תקלו סעי' א בהג"ה]:
מד ע פ מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סי' תקפט סעיף ה:

◆

הגהות הגר"א

[א] במשנה מלתקוע ומתעסקין עמהן כו'. כצ"ל (וכ"ה ברי"ף ורא"ש):

◆

מוסף רש"י

כל כי האי ריתחא. מי יתן ויבא לנו זה הכעס בחימה שפוכה אמלוך עליכם, שיגאלנו בעל כרחנו וימלוך עלינו (סנהדרין קה.). אין מעכבין את התינוקות מלתקוע. אין ב"ד מזהירין למונען מלתקוע ביום טוב של ר"ה, דכשר לחנוכינהו במצות (ערובין צו:).

◆

רבינו חננאל

מלכות כגון אם לא ביד חזקה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם. וזכרון כגון ויזכור כי בשר המה רוח הולך ולא ישוב, שופר כגון תקעו שופר בגבעה חצוצרות ברמה וגו', אבל פורענות של עובדי כוכבים אם בא להזכיר מזכיר, כגון ה' אלהים בשופר יתקע והלך בסערות תימן. אין מזכירין של יחיד אפי' לטובה, כגון זכרה לי אלהי לטובה, זכרני ה' ברצון [עמך]. פקדונות הרי הן כזכרונות. [כגון] וה' פקד את שרה, כיון דאתו מינה רבים אם בא להזכירו עם הזכרונות מזכיר דברי ר' יוסי, ר' יהודה אומר אינו מזכיר. שאו שערים ראשיכם וגו'. ראשונה שתים שניה שלש דברי ר' יוסי, ר' יהודה אומר אחת. מלכיות שיש עמה תרועה כגון ותרועת מלך בו, בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה', אומר עם המלכיות ואומר עם השופרות דברי ר' יוסי. ר' יהודה אומר אינו אומר אלא עם המלכיות בלבד. (משלים) [מתחיל] בתורה ומשלים בנביא, ר' יוסי אומר אם השלים בתורה יצא. ואקשינן עלה וכי ר' יוסי דאיעבד קתני, והתניא ר' יוסי אומר המשלים בתורה הרי זה זריז ומשובח. ותריצה למתני' הכי, ר' יוסי אומר מתחיל בתורה ומשלים בתורה ואם השלים בנביא יצא. תניא נמי הכי ר' אלעזר בר' יוסי אומר וותיקין היו משלימין בתורה. אמר רב הונא תנא שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד מלכות. וכן וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים וגו' מלכות. וכן אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים וגו' אלו כולן מלכות דברי ר' יוסי. ר' יהודה אומר אינה מלכות. וקי"ל כר' יוסי. [מתני'] העובר לפני התיבה ביום טוב של ראש השנה השיני מתקיע. כלומר במוסף שהוא יורד שליח צבור שנית. אמר ר' יוחנן בשעת השמד שנו. ירושלמי ר' יעקב בר אחא בשם ר' יוחנן מעשה פעם אחת תקעו בתפלת שחרית והיו השונאים סבורים שמא עליהן הן הולכין ועמדו עליהן והרגום. עמדו לתקוע ותיקנו בתפילת המוסף ומינו דאינון חמיין לון דקרו קרית שמע ומצלו וקרו באורייתא ומצלו והדר תקעין אמרין בנימוסיהון אינון עסקין. ר' יהושע בן לוי שמע להא מהכא שמעה אלקים צדק זו קרית שמע הקשיבה רנתי זו רנון תורה, האזינה תפלתי זו תפלה, בלא שפתי מרמה זו מוסף, מה כתיב בתריה מלפניך משפטי יצא. אמר ר' תנחומא קרייה אמורה כן, יום תרועה ועשיתם עולה, כלומר התרועה במוסף בעשיית העולה. ר' אלעזר בר' יוסי אומר בכל הקרבנות כתיב והקרבתם וכאן כתיב ועשיתם, אמר להן הקב"ה כיון שנכנסתם בראש השנה לפני בדין ויצאתם בשלום, מעלה אני עליכם כאילו נעשיתם בריה חדשה. בכל הקרבנות, בשעיר הקרב בכל המועדים [כתיב] חטאת, ובעצרת כתיב שעיר עזים אחד לכפר עליכם, ולא כתיב חטאת, אמר להן הקב"ה כיון שקבלתם עליכם עול תורה מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימיכם. מדקתני במתני' ובשעת ההלל הראשון מקרא את ההלל, מכלל דבראש השנה לא אמרי' הלל, מאי טעמא, אמר ר' אבהו אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבונו של עולם מפני מה אין אומרים ישראל לפניך בראש השנה וביום הכפורים הלל, אמר להן איפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים נפתחין לפניו וישראל אומרין הלל. [מתני'] שופר של ראש השנה אין מפקחין עליו את הגל כו'. מאי טעמא דתקיעת שופר דהוא יום תרועה יהיה לכם עשה הוא, ואין עשה דוחה עשה ולא תעשה של ראש השנה, שנאמר בחדש השביעי באחד לחדש יהיה לכם שבתון שבות, כלומר שב ולא תעשה, וכתיב נמי כל מלאכת עבודה לא תעשו והקרבתם אשה לה'. ולא עולין באילן ולא רוכבין כו'. ואקשינן השתא לא עולין באילן שהוא משום שבות דרבנן, דתנן אלו הן משום שבות לא עולין באילן, אמרינן דלא, פיקוח הגל והעברת התחום שהן איסור מן התורה הצרך לומר דלא. ופריק' הכי נמי קתני, אין מפקחין עליו את הגל, כלומר לא פיקוח הגל וכיוצא בו שהוא איסור מן התורה, אלא אפי' דבר שמשום שבות לא דחי.

מסורת הש"ס

א) סנהדרין קה., ב) [תוספ' פ"ב ה"ח], ג) פ"א תנא וכן הני' בהרא"ש, ד) [תוספתא פ"ב ה"ו], ה) [פסחים ד. יומא כח:], ו) [כש"א: בשעת השמד], ז) ערכין יג., ח) גי' הרי"ף והרא"ש אין מפקחין קודם אין מעבירין כגי' רש"י, ט) עירובין לו:, י) ערכין ג: [לקמן לג. עירובין צו. יבמות יב.], כ) כתובות נח. נדרים יד:, ל) כש"א: בשעת השמד, מ) כש"א: שב, נ) כש"א: בשעת השמד, ס) כש"א: שבטל השמד.

◆

תורה אור השלם

1. חי אני נאם אדני יי אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם: יחזקאל כ לג
2. ויזכר כי בשר המה רוח הולך ולא ישוב: תהלים עח לט
3. תקעו שופר בגבעה חצצרה ברמה הריעו בית און אחריך בנימין: הושע ה ח
4. יי מלך ירגזו עמים ישב כרובים תנוט הארץ: תהלים צט א
5. יי מלך עולם ועד אבדו גוים מארצו: תהלים י טז
6. זכר יי לבני אדום את יום ירושלם האמרים ערו ערו עד היסוד בה: תהלים קלז ז
7. ויי עליהם יראה ויצא כברק חצו ואדני יי בשופר יתקע והלך בסערות תימן: זכריה ט יד
8. יי צבאות יגן עליהם ואכלו וכבשו אבני קלע ושתו המו כמו יין ומלאו כמזרק כזויות מזבח: זכריה ט טו
9. זכרני יי ברצון עמך פקדני בישועתך: תהלים קו ד
10. זכרה לי אלהי לטובה כל אשר עשיתי על העם הזה: נחמיה ה יט
11. ויי פקד את שרה כאשר אמר ויעש יי לשרה כאשר דבר: בראשית כא א
12. לך ואספת את זקני ישראל ואמרת אלהם יי אלהי אבתיכם נראה אלי אלהי אברהם יצחק ויעקב לאמר פקד פקדתי אתכם ואת העשוי לכם במצרים: שמות ג טז
13. שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבוא מלך הכבוד: תהלים כד ז
14. זמרו אלהים זמרו זמרו למלכנו זמרו: תהלים מז ז
15. מלך אלהים על גוים אלהים ישב על כסא קדשו: תהלים מז ט

16. דבר אל בני ישראל לאמר בחדש השביעי באחד לחדש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה מקרא קדש: ויקרא כג כד 17. לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל יי אלהיו עמו ותרועת מלך בו: במדבר כג כא 18. ובחדש השביעי באחד לחדש מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבדה לא תעשו יום תרועה יהיה לכם: במדבר כט א 19. ויהי בישרון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל: דברים לג ה 20. יי ימלך לעלם ועד: שמות טו יח 21. שמע ישראל יי אלהינו יי אחד: דברים ו ד 22. וידעת היום והשבת אל לבבך כי יי הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד: דברים ד לט 23. אתה הראת לדעת כי יי הוא האלהים אין עוד מלבדו: דברים ד לה 24. ברב עם הדרת מלך ובאפס לאם מחתת רזון: משלי יד כח